

การพัฒนาศักยภาพเพื่อยกระดับขีดความสามารถในการแข่งขัน กรณีศึกษาวิสาหกิจชุมชน
ข้าวกล้องปลอดสารพิษแม่บ้านเกษตรพัฒนา

Potential Development to Enhance Competitiveness: a Case Study of Organic Brown
Rice Community Enterprise of Kaset Pattana Housewives

พรทิศา ศรีวัฒนา¹, สวิตา อ่อนละออ²

Pornitiwa Sriwatana¹, Savita Onlaor²

¹อาจารย์ประจำสาขาการจัดการธุรกิจการค้าสมัยใหม่ คณะบริหารธุรกิจ วิทยาลัยบัณฑิตเอเชีย

²อาจารย์ประจำสาขาการบัญชี คณะบริหารธุรกิจ วิทยาลัยบัณฑิตเอเชีย

¹Lecturer in Modern Trade Business Management, Faculty of Business Administration, College of Asian Scholars, Thailand

²Lecturer in Accounting, Faculty of Business Administration, College of Asian Scholars, Thailand

Corresponding author: Email: porntiwa@cas.ac.th

(Received: April 5, 2024; Revised: May 2, 2024; Accepted: May 8, 2024)

บทคัดย่อ

การปลูกข้าวอินทรีย์ หรือ การทำข้าวปลอดสารพิษ เป็นการปลูกข้าวแนวใหม่โดยยึดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อให้ได้มาซึ่งข้าวที่ปลอดภัย ไร้สารพิษ รักษาสุขภาพและสิ่งแวดล้อม ถูกสุขลักษณะ ปลอดภัย แข็งแรง ปราศจากหรือมีโรคน้อยที่สุด ในอดีตประเทศไทยเป็นพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ของทั้งดินและน้ำเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะพื้นที่ราบลุ่มภาคกลางที่เป็นแหล่งอู่น้ำอู่น้ำหลักของประเทศ ดังคำกล่าวที่ว่า “ในน้ำมีปลา ในนามีข้าว” การเพาะปลูกก็เป็นในรูปแบบการผลิตเพื่อการบริโภคในครัวเรือน มีการเพาะปลูกพืชที่หลากหลาย แต่เมื่อประชากรเพิ่มมากขึ้น เริ่มมีการแลกเปลี่ยนซื้อขาย การตลาดเริ่มเปิดกว้างมากขึ้น การเพาะปลูกเปลี่ยนเป็นแบบเพื่อการพาณิชย์และการส่งออก เริ่มมีการปลูกพืชเชิงเดี่ยวและนำเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาใช้ รวมไปถึงการใช้ปุ๋ยเคมีและสารเคมีกำจัดศัตรูพืชเพื่อใช้ในการเพิ่มผลผลิต จริ่งอยู่การใช้สารเคมีและปุ๋ยเคมีสามารถช่วยเพิ่มผลผลิตได้ในระยะเริ่มแรก แต่เมื่อทำการปลูกพืชชนิดเดียวและใช้สารเคมีในพื้นที่หนึ่งไปนานๆ จะเริ่มเกิดปัญหามีสารเคมีตกค้างในดิน ดินในพื้นที่นั้นๆ จะเริ่มเกิดภาวะเสื่อมโทรมลง ความอุดมสมบูรณ์และแร่ธาตุในดินลดลง จึงเป็นสาเหตุหลักที่ทำให้ผลผลิตต่อไร่ต่ำลง

ผู้วิจัยทำการศึกษาข้อมูลกลุ่มบทบาทสตรี ตำบลบ้านค้อ อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ซึ่งจัดตั้งกลุ่มเพื่อทำสินค้าผลิตภัณฑ์ตำบลข้าวกล้องปลอดสารพิษ ซึ่งได้รับการจดทะเบียนการค้า ชื่อ “วิสาหกิจชุมชนข้าวกล้องปลอดสารพิษแม่บ้านเกษตรพัฒนา” พบว่าปัญหาที่พบเจอต้องการแก้ไขและสนับสนุน คือ ด้านกระบวนการผลิต ยังมีบางกระบวนการที่ต้องใช้ Manual ในขั้นการคัดแยกเมล็ดข้าว ด้านการตลาดผ่านช่องทางออนไลน์ยังขาดความรู้ความชำนาญและวิธีการจำหน่ายผ่านออนไลน์และด้านการบรรจุภัณฑ์ที่ยังไม่ได้มาตรฐาน ดังนั้นผู้วิจัยเล็งเห็นความสำคัญของการพัฒนาด้านกระบวนการผลิต ด้านการตลาดออนไลน์ผ่านสื่อโซเชียล และด้านการบรรจุภัณฑ์ให้ได้มาตรฐาน ทันสมัย สามารถจัดเก็บได้นาน และเพื่อนำสินค้าออกจำหน่ายไปยังห้างสรรพสินค้าและร้านสะดวกซื้อชั้นนำ หรือตลาดต่างประเทศได้

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาการพัฒนาศักยภาพเพื่อยกระดับขีดความสามารถในการแข่งขัน กรณีศึกษาวิสาหกิจชุมชนข้าวกล้องปลอดสารพิษแม่บ้านเกษตรพัฒนา ต.บ้านค้อ อ.เมือง จ.ขอนแก่น เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ การสัมภาษณ์เชิงลึก ผลการศึกษาพบว่า **ด้านกำลังการผลิต** เนื่องจากกำลังการผลิตไม่เพียงพอ การทำข้าวกล้องปลอดสารพิษมีการดำเนินการหลายขั้นตอน เพื่อให้การดำเนินงานด้านการบริหารงานคุณภาพตามระบบข้อกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการ

ปฏิบัติที่ดีในโรงงานผลิตอาหาร (Good Manufacturing Practice : GMP) และระบบการวิเคราะห์อันตรายและการควบคุมจุดวิกฤต (Hazard analysis critical control point : HACCP) ในกระบวนการผลิตข้าวสาร

ด้านการบรรจุภัณฑ์ มีความต้องการบรรจุภัณฑ์ที่มีการสกปรกปราศจากพลาสติกเรียวย่อยเพื่อความสะดวกรวดเร็วในการบรรจุภัณฑ์ เนื่องจากปัจจุบันใช้ถุงพลาสติก PE บรรจุสุญญากาศและนำมาติดสติ๊กเกอร์ตราสินค้า จึงทำให้บรรจุภัณฑ์ที่มีอยู่ยังไม่ทันสมัยและยังไม่ได้มาตรฐาน

ด้านการตลาดออนไลน์ มีความต้องการหาช่องทางจำหน่ายผ่านออนไลน์แต่ยังขาดองค์ความรู้ความชำนาญและวิธีการจำหน่ายผ่านออนไลน์ เนื่องจากปัจจุบันมีช่องทางเดียวในการจำหน่าย คือ ออกบูธร้านค้าตามห้างสรรพสินค้าในงานสินค้า OTOP

คำสำคัญ : ความสามารถในการแข่งขัน; ข้าวปลอดสารพิษ

Abstract

Organic rice farming on non-toxic rice farming is a new way of growing rice based on the philosophy of sufficiency economy in order to obtain rice that is safe, non-toxic and maintain health and the environment. It is hygienic, safe, healthy, without or having the least amount of disease. In the past, Thailand was an area that was very fertile with both soil and water, especially the central lowlands that are the country's main breadbasket. As the saying goes, "In the water there is fish, in the fields there is rice." Cultivation is also a form of production for household consumption. There is a variety of crops which are cultivated. However, when the population increases, the trades start. Marketing is becoming more open. Cultivation has been changed to commercial and for exporting. Monocultures began to be planted and modern technology was introduced, including the use of chemical fertilizers and pesticides to increase productivity. It is true that the use of chemicals and fertilizers can help increase yields in the early stages. But when planting a single crop and using chemicals in one area for a long time, there will be problems with chemical residues in the soil. The soil in that area will begin to deteriorate and there are decreased fertility and minerals in the soil. Therefore, it is the main reason for the lower yield per rai. The researcher studied data on women's role groups in Ban Kho Subdistrict, Muang District, Khonkaen Province which set up a group to produce sub-district products on non-toxic brown rice. It has been registered as a trade name "Non-Toxic Brown Rice Community Enterprise of Kaset Pattana Housewives." It was found that the problems encountered that needed to be solved and supported were in the production process. There are still some processes that must be used manually in the separation of rice grains. In terms of marketing through online channels, there is still a lack of knowledge, expertise and methods for online sales and non-standard packaging. Therefore, the researcher foresees the importance of the development of the production process, online marketing through social media and packaging that meets modern standards and can be stored for a long time and to bring products to sell to department stores and leading convenience stores.

The purpose of this research was to study potential development to enhance competitiveness. It is a case study of organic brown rice community enterprise of Kaset Pattana housewives. The tools used in the research are in-depth interviews. The study found that:

Production capacity. Due to insufficient production capacity. Organic brown rice farming involves several steps in order to provide quality management operations according to the system, requirements, criteria and Good Manufacturing Practice: GMP and Hazard Analysis Critical Control Point: HACCP in the rice production processes.

Packaging. There is a demand for packaging that has the brand name screened on the plastic bag for quick and convenient packaging. At present, PE plastic bags are vacuum packed and used to attach brand stickers. As a result, the existing packaging is not up-to-date and not up to standard.

Online marketing. There is a need to find an online distribution channel, but still lacks knowledge, expertise and how to sell online. At present, there is only one distribution channel to set up shop booths in department stores in OTOP product fairs.

Keywords: Competitiveness; Organic Rice

1. บทนำ

ข้าวคืออาหารหลักของคนไทย ที่ปัจจุบันนี้ผู้บริโภคหันมาใส่ใจกระบวนการผลิตแบบอินทรีย์ซึ่งได้รับความนิยมมากในปัจจุบัน เพราะที่มีการเพาะปลูกแบบใช้สารเคมีจะส่งผลกระทบต่อผู้กินและชาวนาที่นับว่าเป็นผู้ผลิต ซึ่งปัจจุบันได้หันมาใส่ใจสุขภาพของตนเองและรักษาสิ่งแวดล้อมของชุมชน ข้าวอินทรีย์ เป็นผลผลิต ที่หลีกเลี่ยงการใช้สารเคมีทุกชนิด หรือสารสังเคราะห์ต่างๆ รวมไปถึงปุ๋ยเคมี และยาปราบศัตรูพืช ในทุกขั้นตอนการผลิตเน้นการใช้สารอินทรีย์จากธรรมชาติการผลิตข้าวอินทรีย์เป็นระบบการผลิตทางการเกษตรที่เน้นเรื่องของธรรมชาติเป็นสำคัญ ได้แก่ การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การฟื้นฟูความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติ การรักษาสมดุลธรรมชาติและ การใช้ประโยชน์จากธรรมชาติ เพื่อการผลิตอย่างยั่งยืน เช่น ปรับปรุงความอุดมสมบูรณ์ของดินโดยการปลูกพืชหมุนเวียน การใช้ปุ๋ยอินทรีย์ในไร่หรือจากแหล่งอื่น ควบคุมโรค แมลงและศัตรูข้าวโดยวิธีผสมผสานที่ไม่ใช้สารเคมี การเลือกใช้น้ำที่สะอาดที่เหมะสมมีความต้านทานโดยธรรมชาติ รักษาสมดุลของศัตรูธรรมชาติ การจัดการพืช ดิน และน้ำ ให้ถูกต้องเหมาะสมกับความต้องการของต้นข้าว เพื่อให้ได้ต้นข้าวเจริญเติบโตได้ดี มีความสมบูรณ์แข็งแรงตามธรรมชาติ การจัดการสภาพแวดล้อมไม่ให้เกิดการระบาดของโรค แมลงและศัตรูข้าว เป็นต้น การปฏิบัติเช่นนี้ก็สามารถทำให้ต้นข้าวที่ปลูกให้ผลผลิตสูงในระดับที่น่าพอใจ และเน้นการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การฟื้นฟูความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติ การรักษาสมดุลธรรมชาติ การใช้ประโยชน์จากธรรมชาติ เพื่อการผลิตอย่างยั่งยืน (ที่มา สำนักพัฒนานวัตกรรมชุมชน,2562)

ปัจจุบันสังคมเริ่มตื่นตัวกับการบริโภคผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรที่ปลอดภัยมากขึ้น ทั้งพืชผัก ข้าวและผลไม้ เป็นต้น เนื่องด้วยที่ผ่านมาหลายปีเกษตรกรไทยหันไปใช้ยาฆ่าแมลงในกระบวนการเพาะปลูกกันมาก เพื่อให้ผลผลิตออกมาสวยงามและราคาดี แต่ยาฆ่าแมลงดังกล่าวกลับสะสมอยู่ในพืชผัก ผลไม้ทางการเกษตรเป็นจำนวนมาก หากผู้บริโภคไม่ใส่ใจสุขภาพและไม่ดีเพียงพอ เมื่อบริโภคเข้าไปจะเป็นสารพิษที่สะสมอยู่ในร่างกายและทำลายสุขภาพในอนาคตได้

ดังนั้น จึงเกิดการรวมตัวกันของเกษตรกรกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ขึ้นภายใต้ชื่อ กลุ่มสมาพันธ์เกษตรกรอินทรีย์แห่งประเทศไทย (ส.ก.อ.ท.) เพื่อต้องการส่งเสริมให้เกษตรกรไทยหันมาผลิตสินค้าเกษตรแบบปลอดภัย ทั้งนี้ สมาชิกที่รวมตัวกันได้แก่ ชมรม

ผู้ผลิตข้าวอินทรีย์ จังหวัดสุรินทร์ เครือข่ายผู้ผลิตข้าวอินทรีย์ จังหวัดศรีสะเกษ อุบลราชธานี ยโสธร อำนาจเจริญ ที่ต่างก็ได้รับมาตรฐานเกษตรอินทรีย์แห่งประเทศไทยทั้งสิ้นอย่างไรก็ตาม การผลิตสินค้าเกษตรปลอดภัยแม้จะเป็นผลดีต่อสุขภาพผู้บริโภค แต่ในด้านความนิยมบริโภคแล้วถือว่ายังไม่สูงมากนัก เนื่องด้วยราคาที่ยังแพงกว่าสินค้าเกษตรทั่วไป อีกทั้งยังหาบริโภคได้ยากเพราะผู้ผลิตยังมีไม่มากนัก ดังนั้น เพื่อให้วิถีชีวิตเกษตรอินทรีย์เติบโตต่อไปได้ จำเป็นต้องมีตลาดรองรับและได้รับการสนับสนุนจากผู้ประกอบการภาคเอกชนหลายฝ่ายช่วยเหลือกัน (ที่มา : ศูนย์ปฏิบัติการข้อมูลการตลาดสินค้าเกษตรอินทรีย์, 2556)

การประชาสัมพันธ์สินค้าเป็นสิ่งสำคัญ ที่จะช่วยขยายตลาดข้าวปลอดภัยให้เข้าถึงผู้บริโภค ในขณะที่กระแสนิยมของคนรักสุขภาพ เริ่มหันมาบริโภคอาหารที่ปลอดภัยและช่วยรักษาสุขภาพเพิ่มมากขึ้น ย้อนกลับไปเมื่อ 2 ปีก่อน การประชาสัมพันธ์ข้อมูลเรื่องข้าวปลอดภัยผ่านทาง Website ยังไม่เป็นที่นิยมมากนัก ต่อมาเริ่มขยายช่องทาง ไปรษณีย์สินค้าผ่าน Facebook เนื่องจากเห็นว่าจะเป็นช่องทางในการสื่อสารเรื่องราวต่างๆ ได้เข้าถึงลูกค้า และสามารถกำหนดได้ว่าอยากให้ลูกค้ามองสินค้าชนิดนี้อย่างไร ซึ่งจะต้องมีการใส่ข้อมูลต่าง ๆ ที่สม่ำเสมอ มีการสอดแทรกงานวิจัยเรื่องข้าวประโยชน์ของข้าวกับสุขภาพ มีเกร็ดความรู้เรื่องข้าวแต่ละชนิดมาเสริม มีการลงพื้นที่ไปถ่ายภาพในแปลงนาของเกษตรกรให้ลูกค้าได้เห็นกระบวนการผลิตของจริง ให้ความรู้ว่าจะได้ข้าวแต่ละเมล็ด มีรายละเอียดขั้นตอนการผลิตการผลิตมากมาย ให้ลูกค้ารู้ถึงที่มาที่ไปของสินค้า รู้ว่าข้าวแต่ละเมล็ดนั้นขบวนการปลูกเอง สหกรณ์สีเองและส่งตรงถึงผู้บริโภค ทำให้เกิดการเชื่อมั่นและการยอมรับในข้าวปลอดภัยของชุมชนสหกรณ์มากขึ้น ขณะที่ในปัจจุบันผู้บริโภคเริ่มเรียนรู้และนิยมสั่งซื้อสินค้าผ่านอินเทอร์เน็ตมากขึ้น ผู้บริโภคจึงสนใจสั่งซื้อข้าวปลอดภัย 100 %

กรมการค้าภายใน กระทรวงพาณิชย์ ได้มีการส่งเสริมและเชื่อมโยงตลาดให้กับเกษตรกรหลากหลายพื้นที่ อาทิ กลุ่มเกษตรอินทรีย์ข้าวคิดคิดทุ่งกุลารุ จ.สุรินทร์ กลุ่มข้าวหอมมะลิบ้านห้วยปอเจริญ จ.อุบลราชธานี กลุ่มวิสาหกิจชุมชนองค์กรการเกษตรอินทรีย์สีคิ้วไรซ์เบอร์รี่ จ.นครราชสีมา และวิสาหกิจเกษตรผสมผสานฟาร์มยางโทน จ.ร้อยเอ็ด และกลุ่มผู้ผลิตข้าวอินทรีย์ จ.อำนาจเจริญ เป็นต้น ทั้งนี้ การซื้อข้าวและผลิตภัณฑ์ที่เป็นอินทรีย์สามารถสังเกตได้จากตรารับรองมาตรฐาน เช่น Organic Thailand, USDA, IFOAM และ EU เป็นต้น โดยหาซื้อข้าวอินทรีย์ได้จากร้านค้า และห้างสรรพสินค้าทั่วไป เพียงสังเกตตราสัญลักษณ์ดังกล่าวบนผลิตภัณฑ์ก็เชื่อมั่นได้ว่าผู้บริโภคจะได้บริโภคข้าวอินทรีย์ที่สะอาดปลอดภัย และได้คุณประโยชน์ครบถ้วนอย่างแน่นอน (ที่มา : กรมการค้าภายใน กระทรวงพาณิชย์, 2563)

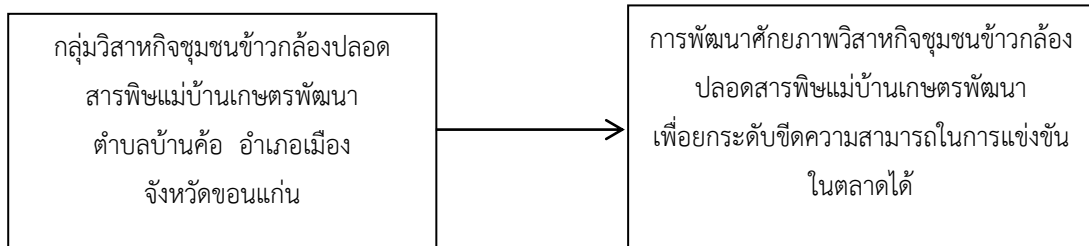
กลุ่มวิสาหกิจชุมชนข้าวกล้องปลอดภัยแม่บ้านเกษตรพัฒนา ก่อตั้งเมื่อปี 2556 จากการก่อตั้งของกลุ่มบ้านหมู่ 4 บ้านโนนลาน ซึ่งทางกลุ่มแม่บ้านได้ไปศึกษาดูงานด้านการเกษตร ณ อำเภอบ้านฝาง ได้ทำการเกษตรในรูปแบบเดียวกัน จึงเกิดความสนใจในเรื่องเมล็ดพันธุ์ข้าวต่าง ๆ ในพื้นที่ชุมชนของตนเองที่มีอยู่แล้วและทำเป็นสินค้า OTOP ของตำบล จึงนำมาซึ่งการจัดตั้งกลุ่มวิสาหกิจชุมชนดังกล่าว เนื่องจากสถานการณ์โรคระบาด COVID 19 ทำให้เศรษฐกิจชะงักและหยุดชะงัก ทำให้กลุ่มวิสาหกิจชุมชนข้าวกล้องปลอดภัยแม่บ้านเกษตรพัฒนา ได้รับผลกระทบ ซึ่งไม่สามารถออกไปจำหน่ายในตลาดได้ ทำให้รายได้ลดน้อยลง แต่ทางกลุ่มได้มีการขายผ่านออนไลน์ (ทาง Line application) และมีฐานลูกค้าประจำที่ยังคงติดต่อซื้อสินค้า จึงทำให้พอมีรายได้เข้ามาบางส่วน และทางกลุ่มยังพอดำเนินต่อไปได้

ผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลจากกลุ่มบทบาทสตรี ตำบลบ้านค้อ อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ได้จัดตั้งกลุ่มทำสินค้าผลิตภัณฑ์ตำบลข้าวกล้องปลอดภัย ซึ่งได้รับการจดทะเบียนการค้า ชื่อ “วิสาหกิจชุมชนข้าวกล้องปลอดภัยแม่บ้านเกษตรพัฒนา” พบว่า ปัญหาที่พบเจอต้องการแก้ไขและสนับสนุน คือ ด้านการตลาดผ่านช่องทางออนไลน์ยังขาดความรู้ความชำนาญและวิธีการจำหน่ายผ่านออนไลน์ และด้านการบรรจุภัณฑ์ที่ยังไม่ได้มาตรฐาน ดังนั้นผู้วิจัยเล็งเห็นความสำคัญของการพัฒนาด้านการตลาดออนไลน์ผ่านโซเชียล และด้านการบรรจุภัณฑ์ให้ได้มาตรฐาน ดังนั้นผู้วิจัยสามารถจัดเก็บได้นาน และเพื่อนำสินค้าออกจำหน่ายไปยังห้างสรรพสินค้าและร้านสะดวกซื้อชั้นนำ หรือตลาดต่างประเทศได้

2. วัตถุประสงค์ในการวิจัย

เพื่อศึกษาการพัฒนาศักยภาพเพื่อยกระดับขีดความสามารถในการแข่งขัน กรณีศึกษาวิสาหกิจชุมชนข้าวกล้องปลอดสารพิษแม่บ้านเกษตรพัฒนา

3. กรอบแนวคิดการวิจัย

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

4. ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

ประวัติพื้นที่เทศบาลตำบลบ้านค้อ อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น

ด้านเศรษฐกิจสังคมสภาพเศรษฐกิจทั่วไปของเทศบาลตำบลบ้านค้อ ประชากรส่วนมากจะมีอาชีพทำนา ทำสวน ทำไร่ เลี้ยงสัตว์ มีผลผลิตทางการเกษตร อาทิ ข้าว อ้อย มันสำปะหลัง และในบางพื้นที่จะมีการเลี้ยงสัตว์ เช่น เลี้ยงโคนม ซึ่งปัจจุบันมีสหกรณ์โคนมขอนแก่น ตั้งอยู่ในพื้นที่เทศบาลตำบลบ้านค้อ ทำให้ประชาชนที่ เลี้ยงโคนม มีสภาพเศรษฐกิจที่ดี และมีความเข้มแข็ง ในด้านสหกรณ์โคนมขอนแก่น ซึ่งเป็นส่วนสนับสนุน ของเกษตรกรในการเลี้ยงโคนม นอกจากนั้นยังมีอาชีพเสริมภายในหมู่บ้าน เกิดจากการรวมกลุ่มเป็นกลุ่มอาชีพ เช่น กลุ่มจักสาน กลุ่มทอผ้ากลุ่มผลิตภัณฑ์จากใยปอ เป็นต้น สภาพทางเศรษฐกิจ การประกอบอาชีพประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม โดยมีกิจกรรมการเกษตรที่สำคัญได้แก่ ทำนา รองลงมา คือ ไร่จ้าง เลี้ยงสัตว์ และทำไร่ตามลำดับ การปลูกพืช มีการปลูกข้าวมากที่สุด รองลงมาคือ อ้อย มันสำปะหลัง การเลี้ยงสัตว์ตามครัวเรือน มีการเลี้ยงเป็ดไก่มากที่สุด รองลงมาคือ ปลา โคเนื้อ กระบือ สุกรและโคนมตามลำดับ “วิ ส า ห กิจ ชุมชนข้าวกล้องปลอดสารพิษแม่บ้านเกษตรพัฒนา” พบว่า ปัญหาที่พบเจอต้องการแก้ไขและสนับสนุน คือ ด้านกำลังการผลิตไม่เพียงพอ ด้านการตลาดผ่านช่องทางออนไลน์ยังขาดความรู้ความชำนาญและวิธีการจำหน่ายผ่านออนไลน์ และด้านการบรรจุภัณฑ์ที่ยังไม่ได้มาตรฐาน ดังนั้นผู้วิจัยเล็งเห็นความสำคัญของการพัฒนา ด้านกระบวนการผลิต ด้านการตลาดออนไลน์ผ่านสื่อโซเชียล และด้านการบรรจุภัณฑ์ให้ได้มาตรฐาน ทันสมัย สามารถจัดเก็บได้นาน และเพื่อนำสินค้าออกจำหน่ายไปยังห้างสรรพสินค้าและร้านสะดวกซื้อชั้นนำ หรือตลาดต่างประเทศได้

ด้านกำลังการผลิต แนวทางพัฒนาวิสาหกิจชุมชนข้าวกล้องปลอดสารพิษแม่บ้านเกษตรพัฒนา พบว่า การนำ Smart Farmer ที่ให้เกษตรกรนำนวัตกรรมมาใช้ประโยชน์ ใช้ภูมิปัญญา ความรู้ความเชี่ยวชาญ ผสมผสานกับเทคโนโลยี มาใช้หรือพัฒนาการผลิตสินค้าเกษตรให้มีคุณภาพ ตลอดจนเป็นข้อมูลประกอบการตัดสินใจ และนำไปวางแผนการผลิตให้มีปริมาณที่สอดคล้องกับความต้องการของตลาดบนฐานข้อมูลราคาและการตลาดที่ถูกต้อง สามารถปรับเปลี่ยนรูปแบบการเพาะปลูกให้สอดคล้องกับบริบทที่เปลี่ยนแปลงไปได้

ด้านการบรรจุภัณฑ์ แนวทางพัฒนาวิสาหกิจชุมชนข้าวกล้องปลอดสารพิษแม่บ้านเกษตรพัฒนา พบว่า รูปแบบบรรจุภัณฑ์เดิมมีการบรรจุภัณฑ์แบบถุงใสและถุงกระสอบข้าวปกติ ซึ่งพบปัญหาด้านการเก็บรักษาคุณภาพของผลิตภัณฑ์ไม่คงอยู่ได้นาน และไม่ปกป้องผลิตภัณฑ์ได้ดีพอสมควร เนื่องจากของเดิมใช้เป็นการปิดผนึกโดยใช้ความร้อนในการ

ปิดปากถุง ทำให้อากาศสามารถเล็ดลอดเข้าไปในตัวสินค้าได้ง่าย อีกทั้งยากต่อการเปิดปากถุง และโอกาสทำให้ผลิตภัณฑ์เกิดความเสียหายก่อนการบริโภค จึงเห็นควรออกแบบบรรจุภัณฑ์ในรูปแบบใหม่ที่สามารถเปิดใช้งานและเก็บรักษาข้าวได้อย่างง่ายดาย เช่น หากเป็นบรรจุภัณฑ์ข้าวขนาด 5 กิโลกรัม ก็ควรออกแบบให้เป็นถุงแบบมีซิปล็อค สามารถเปิดและปิดถุงข้าวได้อย่างง่ายดาย หากเป็นบรรจุภัณฑ์ข้าวขนาด 1 กิโลกรัม ก็ควรมีรอยฟันปลาบริเวณปากถุง เพื่อการเปิดถุงง่ายขึ้น อีกทั้งควรมีการปิดรักษาผลิตภัณฑ์ที่แน่นอน เช่น การใช้เครื่อง ซีลถุงพลาสติก และสกรีนตราสินค้าบนถุงเรียบร้อยแล้วเพื่อพร้อมบรรจุ

ด้านการตลาดออนไลน์ แนวทางพัฒนาวิสาหกิจชุมชนข้าวกล้องปลอดสารพิษแม่บ้านเกษตรพัฒนา พบว่า เนื่องจากสถานการณ์โรคระบาด COVID 19 ทำให้เศรษฐกิจชะงักและหยุดชะงัก ทำให้กลุ่มวิสาหกิจชุมชนข้าวกล้องปลอดสารพิษแม่บ้านเกษตรพัฒนาได้รับผลกระทบ ซึ่งไม่สามารถออกไปจำหน่ายในตลาดได้ ทำให้รายได้ลดน้อยลง ดังนั้นทางกลุ่มควรมีการศึกษาตลาดผ่านทางสื่อออนไลน์เพิ่มเติม เพื่อเป็นอีกหนึ่งช่องทางการจำหน่าย เช่น Line, Facebook หรือการสร้างเพจ ซึ่งเป็นการตอบรับจากผู้บริโภคนอกพื้นที่ได้เป็นอย่างดีถือเป็นการกระจายสินค้าไปถึงมือผู้บริโภคได้อย่างทั่วถึง เนื่องจากไม่ต้องผ่านพ่อค้าคนกลาง

การทำนาข้าวปลอดสารพิษ เป็นส่วนหนึ่งในกิจกรรมการเกษตรทฤษฎีใหม่ โดยยึด ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อให้ข้าวสำหรับการบริโภคอย่างปลอดภัย ไร้สารพิษ รักษาสุขภาพและ สิ่งแวดล้อม ปลอดภัย ถูกสุขลักษณะอนามัย สมบูรณ์ แข็งแรง ปราศจากโรคหรือมีโรคน้อยที่สุด

ประโยชน์การทำนาข้าวอินทรีย์

1. ช่วยลดต้นทุนการผลิตและเพิ่มผลผลิตมากขึ้น เพราะการใช้ปุ๋ยอินทรีย์จะทำให้ ได้ผลผลิต 800 กิโลกรัมต่อไร่ โดยต้นทุนในการใช้ปุ๋ยอินทรีย์เพียงแค่ ประมาณ 200 บาทต่อไร่โดย อาจจะต้องใช้ปุ๋ยอินทรีย์มากในตอนแรกแต่จะค่อยๆ ลดลงเมื่อสภาพดินดีแล้ว ในขณะที่การใช้ปุ๋ยเคมี จะได้ผลผลิตประมาณ 400 กิโลกรัมต่อไร่ โดยต้นทุนการผลิตประมาณ 400 บาทต่อไร่และต้องเพิ่ม ปริมาณปุ๋ยให้มากขึ้นในทุกๆปี
2. ได้สภาพแวดล้อมที่สมบูรณ์กลับคืนมา ดินร่วนซุย รากข้าวชอบไชหาอาหารง่าย กบ กุ้ง ปลาชุกชุม มีสุขภาพชีวิตที่ดี มีอาหารปลอดสารพิษไว้บริโภค

หลักการของการผลิตข้าวอินทรีย์

การผลิตข้าวอินทรีย์เป็นระบบการผลิตทางการเกษตรที่เน้นเรื่องของธรรมชาติ เป็นสำคัญ ได้แก่ การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การฟื้นฟูความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติ การรักษาสมดุลธรรมชาติ และการใช้ประโยชน์จากธรรมชาติ เพื่อการผลิตอย่างยั่งยืน เป็นระบบการผลิตข้าวที่ไม่ใช้สารเคมีทางการเกษตรทุกชนิดเป็นต้นว่า ปุ๋ยเคมี สารควบคุมการเจริญเติบโต สารควบคุมและกำจัดวัชพืช สารป้องกันกำจัดโรค แมลง และศัตรูศัตรูข้าว ตลอดจนสารเคมีที่ใช้รมเพื่อป้องกันกำจัดแมลงศัตรูข้าวในโรงเก็บ

เทคโนโลยี การผลิตข้าวอินทรีย์ มีขั้นตอนการปฏิบัติ เช่นเดียวกับการผลิตข้าวโดยทั่วไปจะแตกต่างกัน ตรงที่ต้องหลีกเลี่ยงการใช้สารเคมีสังเคราะห์ในทุกขั้นตอนการผลิต โดยเริ่มตั้งแต่การเลือกพื้นที่ปลูก ควรจะเลือกพื้นที่ที่ไม่เคยมีการใช้สารเคมีมาก่อน ไม่ควรเลือกพื้นที่ที่มีการใช้สารเคมีปริมาณมากติดต่อกันเป็นเวลานานเพราะจะมีการปนเปื้อนของสารเคมีสูงพื้นที่ที่เลือกปลูกควรมีความอุดมสมบูรณ์ของแร่ธาตุที่จำเป็นต่อการเจริญเติบโตของข้าวอย่างเพียงพอ มีแหล่งน้ำเพียงพอสำหรับการเพาะปลูก พันธุ์ข้าวที่ใช้ ก็ควรเลือกพันธุ์ข้าวที่ทนต่อโรคและแมลงที่สำคัญ และสามารถให้ผลผลิตสูงแม้ในสภาพดินที่มีความอุดมสมบูรณ์ค่อนข้างต่ำ เมล็ดพันธุ์ที่ใช้ต้องเลือกใช้เมล็ดที่ได้มาตรฐานการผลิตจากแปลงผลิตพันธุ์ข้าวที่ได้รับการดูแลอย่างดี มีการเตรียมดินให้เหมาะสมก่อนปลูก ส่วนการปลูกข้าวที่เหมาะสมที่สุดสำหรับการผลิตข้าวอินทรีย์ คือ การปลูกข้าวแบบปักดำ เพราะการเตรียมดิน ทำเทือก การรักษาระดับน้ำซึ่งในอนาคตจะช่วยควบคุมวัชพืชได้ และการปลูกข้าวลงดินจะช่วยให้ข้าวสามารถแข่งขันกับวัชพืชได้ ส่วนการดูแลรักษาความอุดมสมบูรณ์ของดิน ควรมีการดูแลอย่างสม่ำเสมอ โดยไม่เผาตอซัง

ฟางข้าวและเศษวัสดุอินทรีย์ในแปลงนาเพราะเป็นการทำลายอินทรีย์วัตถุและจุลินทรีย์ในดิน เพิ่มอินทรีย์วัตถุให้กับดินโดยการปลูกพืชตระกูลถั่วในที่ว่างในพื้นที่นาตามความเหมาะสม ป้องกันการสูญเสียหน้าดินโดยใช้วัสดุคลุมดิน พืชคลุมดิน และควรมีการไถพรวนอย่างถูกวิธี ควรมีการวิเคราะห์ดินนาทุกปี ตรวจสอบเช็คความเป็นกรดต่างของดินให้อยู่ในช่วง 5.5-6.5 ซึ่งเป็นสภาวะที่เหมาะสมกับการเจริญเติบโตของข้าวมากที่สุด ถ้าจำเป็นต้องใช้ปุ๋ยก็ให้หลีกเลี่ยงปุ๋ยเคมี แต่ให้ใช้ปุ๋ยอินทรีย์จากธรรมชาติแทน เช่น ปุ๋ยคอก ปุ๋ยหมัก ปุ๋ยพืชสด เป็นต้น และการปลูกข้าวอินทรีย์นั้น ควรปลูกเพียงปีละครั้ง โดยเลือกช่วงเวลาที่เหมาะสมกับข้าวแต่ละพันธุ์ และปลูกพืชหมุนเวียนโดยเฉพาะพืชตระกูลถั่วก่อนและหลังการปลูกข้าว เพื่อเป็นการฟื้นฟูความอุดมสมบูรณ์ของดิน ทำให้การปลูกในปีต่อไปมีผลผลิตต่อไร่สูง สำหรับปัญหาเรื่องวัชพืชนั้น จะใช้วิธีการ เช่น การเตรียมดินที่เหมาะสม การใช้ระดับน้ำควบคุมวัชพืช การใช้วัสดุคลุมดิน การถอนด้วยมือ ส่วนปัญหาเรื่องโรค แมลงและสัตว์ศัตรูพืช ก็เช่นกันจะไม่มีการใช้สารเคมีใดๆ แต่จะใช้วิธีทางธรรมชาติ เช่น ใช้วิธีการ เช่น ใช้แสงไฟล่อ ใช้กับดัก ใช้ยางเหนียว หรือใช้สารสกัดจากพืช เช่น สะเดา ข่า ตะไคร้หอม ใบแคฝรั่ง เป็นต้น หลังเก็บเกี่ยวควรลดความชื้นให้ต่ำกว่า 14 เปอร์เซ็นต์แล้วจัดเก็บรักษาด้วยวิธีจัดสภาพแวดล้อมให้เหมาะสมปราศจากการใช้สารเคมีจะเห็นได้ว่าการผลิตข้าวอินทรีย์นี้ทุกขั้นตอนจะลดการใช้สารเคมี นอกจากจะทำให้ได้ผลผลิตข้าวที่มีคุณภาพสูงและปลอดภัยจาก สารพิษแล้วยังเป็นการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และเป็นการพัฒนาการเกษตรแบบ ยั่งยืนอีกด้วย

ระบบการตรวจสอบข้าวอินทรีย์

เพื่อให้ระบบการผลิตข้าวอินทรีย์ ถูกต้องตามหลักการเกษตรอินทรีย์ และได้ผลผลิตที่มีคุณภาพ ปลอดภัยจากสารพิษ จำเป็นต้องมีระบบการตรวจสอบที่ชัดเจน มีประสิทธิภาพ และสอดคล้องกับหลักการของการเกษตรอินทรีย์โดยแบ่งเป็น 2 ขั้นตอนสำคัญ คือ 1) การตรวจสอบขั้นตอนการผลิตในไร่นา มีวัตถุประสงค์เพื่อกำกับดูแลให้วิธีการผลิตข้าวอินทรีย์เป็นไปอย่างถูกต้อง ตามหลักการเกษตรอินทรีย์ คือ หลีกเลี่ยงการใช้สารเคมีสังเคราะห์ทุกชนิดแต่สามารถใช้สารจากธรรมชาติแทนได้ เป็นการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตและพัฒนาการเกษตรที่ยั่งยืน 2) การตรวจรับรองคุณภาพผลผลิตในห้องปฏิบัติการ เพื่อให้แน่ใจว่าผลผลิตที่ได้จากการผลิตแบบเกษตรอินทรีย์มีคุณภาพดี ปลอดภัยจากสารพิษ สอดคล้องกับมาตรฐานที่กำหนดโดย FAO /WHO ในระบบสากลนั้นผลผลิตเกษตรอินทรีย์จะต้องผ่านการตรวจสอบทั้งขั้นตอนการผลิต และรับรองคุณภาพผลผลิตจากหน่วยงานตรวจสอบมาตรฐานของประเทศ ซึ่งเป็นสมาชิกสหพันธ์เคลื่อนไหวเกี่ยวกับการเกษตรอินทรีย์ระหว่างประเทศ (International Federation of Organic Agriculture Movement – IFOAM)

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ฉัตรวีรณัฐ อังคสิงห์ (2563) ได้ทำการศึกษา ข้าวอินทรีย์ : นวัตกรรมสังคมการเกษตรสู่มาตรฐานสากล ผลการวิจัยพบว่า นวัตกรรมสังคมการปลูกข้าวเกษตรอินทรีย์ประกอบด้วย การปรับโครงสร้างของดิน เป็นการบำรุงดินด้วยวิธีผสมผสานจากการทำนาแบบดั้งเดิมและการบริหารจัดการใหม่อย่างเป็นระบบภายใต้การตรวจสอบจากระบบ มาตรฐานสากล การหาโอกาสเพื่อแก้วิกฤตจากช่องทางของภาครัฐ เช่นการประกวดสินค้าโอท็อปและการแสดงการจัด สินค้าออกบู๊ตตามงานต่างๆ รวมถึงการหาโอกาสเข้าสู่ระบบสากล สำหรับองค์ประกอบของชุมชนที่สามารถเชื่อมโยง กับระบบตลาดโลกได้คือ การมีผู้นำที่ดี มีความเข้มแข็ง มีวิสัยทัศน์และเป็นแบบอย่าง การบริหารจัดการที่ดีโดยทีมงาน ที่เป็นปึกแผ่น การบริหารงานในระบบ การจัดการในรูปของคณะกรรมการและสมาชิกกลุ่ม และความรู้สึกร่วมกัน ของชุมชน ผ่านระบบสวัสดิการสังคม และการทำเพื่อประโยชน์ของสังคมและสิ่งแวดล้อมส่วนรวม

กิตติชัย ราชมหา (2563) ได้ทำการศึกษา การศึกษาวิจัยเพื่อพัฒนากลยุทธ์และนวัตกรรมรูปแบบธุรกิจเกษตรอินทรีย์สำหรับข้าวสายพันธุ์หอมคำสุโขทัย 2 ผลการวิจัยพบว่า ผู้ประกอบการบริษัทแปรรูปข้าวอินทรีย์มีพฤติกรรมรับซื้อข้าวอินทรีย์แบ่งเป็น 2 แบบ คือ รับซื้อจากกลุ่มเกษตรกรที่กระจายอยู่ทั่วประเทศไทย และรับซื้อจากสมาชิกเกษตรกรภายในกลุ่ม

ของตนเอง โดยมีเหตุผลรับซื้อข้าวอินทรีย์ คือ ต้องการช่วยเหลือเกษตรกร สร้างแรงจูงใจและสนับสนุนให้เกษตรกรปลูกข้าวอินทรีย์ต่อไป ซึ่งการตัดสินใจซื้อข้าวอินทรีย์ของผู้ประกอบการเหล่านี้จะให้ความสำคัญต่อคุณลักษณะด้านผลิตภัณฑ์ข้าวอินทรีย์เป็นหลัก นอกจากนี้ในการศึกษายังค้นพบว่าทรัพยากรที่ค่อนข้างสำคัญต่อการดำเนินธุรกิจข้าวอินทรีย์ก็คือ “องค์ความรู้เกี่ยวกับการดำเนินธุรกิจเกษตรอินทรีย์”

ณัฐพัชร วรพงศ์พัชร (2563) ได้ทำการศึกษา การพัฒนาบรรจุภัณฑ์และตลาดดิจิทัลผลิตภัณฑ์ข้าวปลอดสารแปรรูป กลุ่มวิสาหกิจข้าวเตาปูน จังหวัดราชบุรี ผลการวิจัยพบว่า 1) ผู้ประกอบการมีระดับความคิดเห็นเชิงบวกหลังการปรับปรุงโลโก้ วัสดุที่ใช้เป็นบรรจุภัณฑ์ ลักษณะบรรจุภัณฑ์ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก 2) ด้านสื่อการตลาดดิจิทัลเห็นด้วยในระดับมากที่สุด และ 3) ลูกค้ามีความพึงพอใจของลูกค้าข้าวปลอดสารแปรรูปมีความพึงพอใจบรรจุภัณฑ์และสื่อสังคมออนไลน์หลังการพัฒนาภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยด้านบรรจุภัณฑ์อยู่ในระดับมาก และด้านสื่อสังคมออนไลน์อยู่ในระดับมากที่สุด

พจนรธรรม ณรงค์วิทย์ (2560) ได้ทำการศึกษา การออกแบบและพัฒนาบรรจุภัณฑ์ข้าว จากวัสดุท้องถิ่นประเภทกระดาษและเชือกกล้วย สำหรับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนศูนย์ข้าวตะเคียนงาม จังหวัดกำแพงเพชร ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มวิสาหกิจชุมชนศูนย์ข้าวตะเคียนงาม มีความเห็นสอดคล้องว่าควรมีการพัฒนาบรรจุภัณฑ์โดยใช้วัสดุท้องถิ่นประเภทกระดาษกล้วย และเชือกกล้วย เพื่อสื่อถึงความเป็นจังหวัดกำแพงเพชร ที่มีชื่อเสียงในด้านของกล้วยไข่ และทำให้ผลิตภัณฑ์บ่งบอกถึงความเป็นผลิตภัณฑ์จังหวัดกำแพงเพชรอีกด้วย โดยให้ใช้วัสดุภายในพื้นที่จังหวัด ได้แก่ กลุ่มเชือกกล้วยพื้น และกลุ่มกระดาษต้นกล้วยและเส้นใยพืชบ้านเทพนครภายในจังหวัดกำแพงเพชร ในการใช้วัสดุ ในด้านกระบวนการออกแบบอย่างมีส่วนร่วมกับชุมชน ผลิตภัณฑ์ข้าวบรรจุภัณฑ์ถุงพลาสติกทรงสี่เหลี่ยมผืนผ้า น้ำหนักสุทธิ 1 กิโลกรัม มีความเหมาะสมที่สุดเนื่องจากสอดคล้องกับความต้องการของผู้บริโภคที่นิยมซื้อไปรับประทานเองที่บ้าน มีปริมาณพอเหมาะ ยังมีความนิยมในการซื้อเป็นของฝากอยู่มาก ด้านลวดลายของการถักเชือกกล้วยเพื่อ ใช้ในงานบรรจุภัณฑ์มีความเห็นสอดคล้องกันว่าควรใช้ลวดลายดอกพิกุล เนื่องจากเป็นลวดลายที่แสดงออกถึงดอกไม้ประจำจังหวัดกำแพงเพชร การออกแบบบรรจุภัณฑ์ข้าวจากวัสดุท้องถิ่นประเภทกระดาษและเชือกกล้วยในรูปแบบกระเช้าหูหิ้วจาก เชือกกล้วย เป็นบรรจุภัณฑ์ลักษณะของกระเช้าจากเชือกกล้วยถัก และใช้กระดาษกล้วยในลักษณะของฉลากป้ายแขวน พบว่า บรรจุภัณฑ์ต้นแบบลักษณะนี้เป็นการใช้วัสดุเชือกกล้วยอย่างสิ้นเปลือง ทั้งในด้านวัสดุ เวลาในการผลิต และกำลังคนซึ่งทำให้บรรจุภัณฑ์ลักษณะนี้ไม่สอดคล้องกับการผลิตเท่าที่ควร จึงมีการพัฒนารูปแบบอย่างมีส่วนร่วมกับชุมชน ให้บรรจุภัณฑ์สามารถ ใช้เชือกกล้วยได้ในปริมาณที่น้อยลง ใช้เชือกกล้วยเส้นที่เล็ก และใช้วัสดุกระดาษกล้วยในลักษณะของโครงสร้างบรรจุภัณฑ์มากขึ้น เพื่อแสดงให้เห็นถึงพื้นผิวของกระดาษกล้วยที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว รวมทั้งยังสามารถลดต้นทุนการผลิตได้โดยออกแบบ บรรจุภัณฑ์จากวัสดุพื้นถิ่นอย่างมีส่วนร่วมกับชุมชนได้ข้อสรุปทั้งหมด 3 รูปแบบ จากการสนทนากลุ่ม กลุ่มศูนย์ข้าวตะเคียนงาม ในด้านการพัฒนาบรรจุภัณฑ์พบว่ามีความเห็นสอดคล้องให้ใช้บรรจุภัณฑ์ทั้ง 3 รูปแบบในการประเมินรูปแบบโดยผู้ทรงคุณวุฒิ ด้านการออกแบบ เนื่องจากบรรจุภัณฑ์แต่ละรูปแบบมีความโดดเด่นแตกต่างกัน ในด้านการประเมินโดยผู้ทรงคุณวุฒิด้านการ ออกแบบ พบว่า บรรจุภัณฑ์รูปแบบที่ 3 มีความเหมาะสมมากที่สุด เมื่อเทียบกับรูปแบบที่ 1 และ 2 เนื่องจากวัสดุเชือกกล้วยถัก เป็นวัสดุที่ต้องใช้เวลาและความประณีตในการทำเป็นบรรจุภัณฑ์การถักสานบรรจุภัณฑ์เป็นโครงสร้างของกระเช้า หรือตะกร้า จะทำให้สิ้นเปลืองวัสดุและระยะเวลาในการผลิต รวมถึงกำลังคนในการถักสาน จึงไม่สอดคล้องในการผลิตเป็นจำนวนมาก ใน บรรจุภัณฑ์รูปแบบที่ 3 ได้มุ่งเน้นเชือกกล้วยในการเป็นโครงสร้างหิ้ว และเป็นเพียงลวดลายประดับด้านข้างบรรจุภัณฑ์เท่านั้น ซึ่งได้ใช้ลวดลายดอกพิกุลตามข้อสรุปของกลุ่มศูนย์ข้าวตะเคียนงาม เพื่อแสดงถึงความเป็นผลิตภัณฑ์จากจังหวัดกำแพงเพชร นอกจากนี้ลักษณะการหิ้วของบรรจุภัณฑ์รูปแบบที่ 3 ยังมีความเหมาะสมสะดวกสบายตามประโยชน์ใช้สอยมากกว่ารูปแบบที่ 1 และ 2 เนื่องจากเป็นหิ้วที่ถือค้ำด้วยกระดาษกล้วยด้านบน ไม่ให้หิ้วพาดกมาด้านข้าง และเป็นรูปแบบที่ใช้วัสดุทั้งเชือกกล้วยและกระดาษกล้วยได้อย่างลงตัว ผลการประเมินความพึงพอใจของกลุ่มศูนย์ข้าวตะเคียนงาม และกลุ่มผู้บริโภคที่มีต่อบรรจุภัณฑ์ จากวัสดุ

พื้นที่ ประเภทรายการและเชือกกล้วย ตามกรอบแนวคิดด้านการตลาด 4P พบว่ามีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก และมีข้อเสนอแนะในการพัฒนารูปแบบบรรจุภัณฑ์ตามผลิตภัณฑ์รูปแบบใหม่ๆ เพื่อส่งเสริมการขายผลิตภัณฑ์ข้าวของกลุ่มศูนย์ข้าวตะเคียนงามในอนาคต

ยุพิน เกื้อนครี (2559) ได้ทำศึกษา การพัฒนาเครือข่ายเกษตรกรผู้ปลูกข้าวอินทรีย์ในจังหวัดอุดรธานี: กรณีศึกษา ตำบลวังกะพ้ออำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี ผลการวิจัยพบว่า สถานการณ์ของเครือข่ายผู้ปลูกข้าวอินทรีย์มีเกษตรกรที่ผลิตข้าวอินทรีย์ ในระยะปรับเปลี่ยนจำนวน 30 คน ผลผลิตจะขายในรูปของข้าวเปลือก สภาพปัญหาของเกษตรกร ได้แก่ ขาดองค์ความรู้และเทคโนโลยีการเพิ่มผลผลิต ขาดแกนนำของกลุ่มที่เป็นทางการ ผลลัพธ์ของ งานวิจัย ได้แก่ กลไกการบริหารจัดการเครือข่ายเกษตรกรผู้ปลูกข้าวอินทรีย์และรูปแบบการพัฒนา เครือข่ายเกษตรกรผู้ปลูกข้าวอินทรีย์ตำบลวังกะพ้อ อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานีเกิดศูนย์การเรียนรู้ เครือข่ายเกษตรกรผู้ปลูกข้าวอินทรีย์ตำบลวังกะพ้อเกิดเครือข่ายด้านการผลิตและการตลาดของเกษตรกรข้าวอินทรีย์ทั้งภายในและภายนอกจังหวัด และเกิดภาคีเครือข่ายสนับสนุนกลุ่มเกษตรกรในพื้นที่อย่างเป็นรูปธรรม

5. วิธีดำเนินการวิจัย

สำหรับงานวิจัยเรื่องการพัฒนาศักยภาพเพื่อยกระดับขีดความสามารถในการแข่งขัน กรณีศึกษาวิสาหกิจชุมชนข้าวกล้องปลอดสารพิษแม่บ้านเกษตรพัฒนา ผู้วิจัยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ การสัมภาษณ์เชิงลึก ประชากรกลุ่มตัวอย่าง คือ กลุ่มบทบาทสตรี ตำบลบ้านค้อ อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ซึ่งได้จัดตั้งกลุ่มทำสินค้าผลิตภัณฑ์ตำบลข้าวกล้องปลอด สารพิษ และได้รับการจดทะเบียนการค้า ชื่อ “วิสาหกิจชุมชนข้าวกล้องปลอดสารพิษ แม่บ้านเกษตรพัฒนา”

6. ผลการวิจัย

ผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลจากกลุ่มบทบาทสตรี ตำบลบ้านค้อ อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ได้จัดตั้งกลุ่มทำสินค้าผลิตภัณฑ์ตำบลข้าวกล้องปลอดสารพิษ ซึ่งได้รับการจดทะเบียนการค้า ชื่อ “วิสาหกิจชุมชนข้าวกล้องปลอดสารพิษแม่บ้านเกษตรพัฒนา” พบว่า ปัญหาที่พบเจอต้องการแก้ไขและสนับสนุน คือ ด้านการตลาดผ่านช่องทางออนไลน์ยังขาดความรู้ความชำนาญและวิธีการจำหน่ายผ่านออนไลน์ และด้านการบรรจุภัณฑ์ที่ยังไม่ได้มาตรฐาน ดังนั้นผู้วิจัยเล็งเห็นความสำคัญของการพัฒนาด้านการตลาดออนไลน์ผ่านสื่อโซเชียล และด้านการบรรจุภัณฑ์ให้ได้มาตรฐาน ทันสมัย สามารถจัดเก็บได้นาน และเพื่อนำสินค้าออกจำหน่ายไปยังห้างสรรพสินค้าและร้านสะดวกซื้อชั้นนำ หรือตลาดต่างประเทศได้

ผลการศึกษาพบว่า ด้านกำลังการผลิต เนื่องจากกำลังการผลิตไม่เพียงพอการทำข้าวกล้องปลอดสารพิษมีการดำเนินการหลายขั้นตอน เพื่อให้การดำเนินงานด้านการบริหารงานคุณภาพ ตามระบบข้อกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการปฏิบัติที่ดีในโรงงานผลิตอาหาร (Good Manufacturing Practice : GMP) และ ระบบการวิเคราะห์อันตรายและการควบคุมจุดวิกฤต (Hazard analysis critical control point : HACCP) ในกระบวนการผลิตข้าวสาร ด้านการบรรจุภัณฑ์ มีความต้องการบรรจุภัณฑ์ที่มีการสกรีนตราสินค้าบนถุงพลาสติกเรียบร้อยแล้ว เพื่อความสะดวกรวดเร็วในการบรรจุภัณฑ์ เนื่องจากปัจจุบันใช้ถุงพลาสติก PE บรรจุสุญญากาศและนำมาติดสติ๊กเกอร์ตราสินค้า จึงทำให้บรรจุภัณฑ์ที่มีอยู่ยังไม่ทันสมัยและยังไม่ได้มาตรฐานด้านการตลาดออนไลน์ มีความต้องการหาช่องทางจำหน่ายผ่านออนไลน์แต่ยังขาดองค์ความรู้ความชำนาญและวิธีการจำหน่ายผ่านออนไลน์ เนื่องจากปัจจุบันมีช่องทางเดียวในการจำหน่าย คือ ออกบูธร้านค้าตามห้างสรรพสินค้าในงานสินค้า OTOP

ประเด็นสำคัญการพัฒนา 1. การผลิตข้าวอินทรีย์เป็นวิธีการปลูกข้าวที่ยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียง เป็นการส่งเสริมการใช้สารอินทรีย์ลดการใช้เคมีในการปลูกนอกจากจะสามารถช่วยลดภาวะค่าใช้จ่ายของประเทศที่สูญเสียไปกับการนำเข้าสารเคมีทางการเกษตร ยังทำให้เกิดประโยชน์อย่างยิ่งกับเกษตรกร คือ ช่วยลดต้นทุนการผลิต เพิ่มผลผลิตต่อพื้นที่ให้สูงขึ้น เป็นการเพิ่มศักยภาพการแข่งขันด้านราคาในตลาดข้าวโลก รวมไปถึงสุขภาพอนามัยที่แข็งแรงขึ้นทั้งแก่เกษตรกรและผู้บริโภค ดังนั้นเพื่อเป็นการส่งเสริมการผลิตข้าวอินทรีย์ให้กว้างขวางขึ้น 2. รัฐบาลควรจะมีนโยบายให้แก่กรมพัฒนาที่ดินทำหน้าที่ประสานกับกรมการข้าวจัดทำโครงการส่งเสริมการผลิตข้าวอินทรีย์โดยสารอินทรีย์ลดใช้สารเคมีทางการเกษตรอย่างเข้มข้นและจริงจัง 3. ควรมีหน่วยงานภาคเอกชนเข้ามาร่วมในการขับเคลื่อนกระบวนการผลิตที่ใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัย เช่น โรงสีข้าว เครื่องคัดแยกสิ่งแปลกปลอม เครื่องบรรจุภัณฑ์ รวมถึงการทำตลาดออนไลน์และส่งออกตลาดต่างประเทศ เพื่อให้เกษตรกรมีรายได้สูงขึ้นและหันมาทำนาข้าวอินทรีย์ (ปลอดสารพิษ) มากขึ้น

7. อภิปรายผล

จากการวิจัยการพัฒนาศักยภาพเพื่อยกระดับขีดความสามารถในการแข่งขัน กรณีศึกษาวิสาหกิจชุมชนข้าวกล้องปลอดสารพิษแม่บ้านเกษตรพัฒนา พบว่า ในบางขั้นตอนยังดำเนินในรูปแบบ Manual เช่น กระบวนการปรับปรุงข้าว การบรรจุ ยังใช้ตะแกรงและแรงงานคนในการตรวจสอบสิ่งแปลกปลอมและคัดข้าว ก่อนการบรรจุลงในบรรจุภัณฑ์ที่เตรียมไว้ เพราะยังขาดเทคโนโลยีและเครื่องจักรที่ทันสมัยในการกระบวนการคัดแยกข้าว ตรวจสอบสิ่งแปลกปลอม ตลอดไปจนถึงการบรรจุข้าวลงในบรรจุภัณฑ์ หากในอนาคตมีหน่วยงานเอกชนมาเป็นส่วนร่วมในการขับเคลื่อนกระบวนการผลิตข้าวปลอดสารพิษจะสามารถทำให้การผลิตข้าวปลอดสารพิษยั่งยืนและทำให้เกษตรกรหันมาทำนาข้าวปลอดสารพิษมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ ฉัตรวีรยุทธ์ องค์กร (2563) ที่พบว่า นวัตกรรมสังคมการปลูกข้าวเกษตรอินทรีย์ประกอบด้วย การปรับโครงสร้างของดิน เป็นการบำรุงดินด้วยวิธี ผสมผสานจากการทำนาแบบดั้งเดิมและการบริหารจัดการใหม่อย่างเป็นระบบภายใต้การตรวจสอบจากระบบ มาตรฐานสากล การหาโอกาสเพื่อแก้วิกฤตจากช่องทางของภาครัฐ เช่นการประกวดสินค้าโอท็อปและการแสดงการจัด สินค้าออกบูธตามงานต่างๆ รวมถึงการหาโอกาสเข้าสู่ระบบสากล สำหรับองค์ประกอบของชุมชนที่สามารถเชื่อมโยง กับระบบตลาดโลกได้ และสอดคล้องกับผลการศึกษาของ ณัฐพัชร์ วรพงศ์พัชร์ (2563) ที่พบว่า 1) ผู้ประกอบการมีระดับความคิดเห็นเชิงบวกหลังการปรับปรุงโลโก้ วัสดุที่ใช้เป็นบรรจุภัณฑ์ ลักษณะบรรจุภัณฑ์ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก 2) ด้านสื่อการตลาดดิจิทัลเห็นด้วยในระดับมากที่สุด และ 3) ลูกค้ามีความพึงพอใจของลูกค้าข้าวปลอดสารแปรรูปมีความพึงพอใจบรรจุภัณฑ์และสื่อสังคมออนไลน์หลังการพัฒนาภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยด้านบรรจุภัณฑ์อยู่ในระดับมาก และด้านสื่อสังคมออนไลน์อยู่ในระดับมากที่สุด

8. สรุป

จากการวิจัยการพัฒนาศักยภาพเพื่อยกระดับขีดความสามารถในการแข่งขัน กรณีศึกษาวิสาหกิจชุมชนข้าวกล้องปลอดสารพิษแม่บ้านเกษตรพัฒนา พบว่า กลุ่มวิสาหกิจชุมชนข้าวกล้องปลอดสารพิษ แม่บ้านเกษตรพัฒนา ได้มีการกระบวนการตั้งต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ ดังนี้

กลุ่มวิสาหกิจชุมชนฯ ได้มีการปลูกข้าวตามกระบวนการ GMP ดูแลเองทุกขั้นตอน 2. เก็บเกี่ยวเสร็จแล้วนำข้าวมาสีในโรงสีของกลุ่ม สมาชิกในกลุ่มก็จะช่วยกันคัดเลือกเม็ดข้าวด้วยมือ 3. แยกข้าวตามสายพันธุ์ นำไปบรรจุ ซังโกโลและนำไปปิดผนึกด้วยเครื่องซีลและติดสติ๊กเกอร์ตราสินค้า 4. นำออกจำหน่ายตามตลาดโครงการของรัฐและจำหน่ายผ่านช่องทาง Line ซึ่งในกระบวนการทั้งหมดผลิตเองและจำหน่ายเอง

ปัญหาที่พบเจอต้องการแก้ไขและสนับสนุน คือ ด้านการกำลังผลิตไม่เพียงพอ เพราะทำเฉพาะกลุ่มที่สนใจทำนาข้าวปลอดภัย ด้านการตลาดผ่านช่องทางออนไลน์ยังขาดความรู้ความชำนาญและวิธีการจำหน่ายผ่านออนไลน์ และด้านการบรรจุภัณฑ์ที่ยังไม่ได้มาตรฐาน เนื่องจากวิสาหกิจชุมชนข้าวกล้องปลอดภัยแม่บ้านเกษตรพัฒนา ดำเนินงานด้านการบริหารงานคุณภาพ ตามระบบข้อกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการปฏิบัติที่ดีในโรงงานผลิตอาหาร (Good Manufacturing Practice : GMP) และ ระบบการวิเคราะห์อันตรายและการควบคุมจุดวิกฤต (Hazard analysis critical control point : HACCP) ในกระบวนการผลิตข้าวสาร

ข้อเสนอแนะการวิจัย

ในการศึกษาครั้งต่อไปควรจะมีการใช้เครื่องมือที่หลากหลายในการเก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อให้ได้ คำตอบที่ลึกยิ่งขึ้น เช่น การวิจัยเชิงปริมาณและการสัมภาษณ์ Focus Group หลากหลายกลุ่มที่ทำการเกษตรแบบเดียวกันหรือใกล้เคียงกัน

9. เอกสารอ้างอิง

- กิตติชัย ราชมหา และบุษกร เดชาพิทักษ์. (2563). การศึกษาวิจัยเพื่อพัฒนากลยุทธ์และนวัตกรรมรูปแบบธุรกิจเกษตรอินทรีย์สำหรับข้าวสายพันธุ์หอมคำสุโขทัย 2. สารนิพนธ์ปริญญาการศึกษาระดับมหาบัณฑิต วิทยาลัยการจัดการ มหาวิทยาลัยมหิดล.
- กรมการค้าภายใน กระทรวงพาณิชย์. (2563). ข้อมูลเศรษฐกิจการเกษตร. ค้นเมื่อ 5 พฤษภาคม 2565 จาก http://www.oae.go.th/ewt_news.php?nid=23222&filename=index.
- จรีภรณ์ อุทธิ. (2555). การพัฒนาบรรจุภัณฑ์ข้าวกล้องอินทรีย์ของสหกรณ์เกษตรอินทรีย์เชียงใหม่ จำกัด. การศึกษาค้นคว้าอิสระ บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยแม่โจ้.
- ฉัตรวรรษ อังคสิงห์. (2563). ข้าวอินทรีย์ : นวัตกรรมสังคมการเกษตรสู่มาตรฐานสากล. รายงานสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 7 วิทยาลัยนครราชสีมา หน้า 210-219.
- ณัฐพัชร์ วรพงศ์พัชร์ รุ่งทิวา ชูทอง และ สุธาทิพย์ ท้วงบ. (2563). การพัฒนาบรรจุภัณฑ์และตลาดดิจิทัลผลิตภัณฑ์ข้าวปลอดภัยแปรรูปกลุ่มวิสาหกิจข้าวเตาปูน จังหวัดราชบุรี. วารสารการบัญชีและการจัดการ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 12(3); 24-34.
- พจน์ธรรม ณรงค์วิทย์ และณัฐธิกานต์ ปิ่นจู่ไร. (2560). การออกแบบและพัฒนาบรรจุภัณฑ์ข้าวจากวัสดุท้องถิ่นประเภทกระดาษและเชือกกล้วย สำหรับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนศูนย์ข้าวตะเคียนงาม จังหวัดกำแพงเพชร. วารสารวิชาการ ANU ศิลปะสถาปัตยกรรมศาสตร์มหาวิทยาลัยนเรศวร, 8(1); 64-80.
- ยุพิน เกื้อนศรี นิชภา โมราถบ และสาวิณี รอดสิน. (2559). การพัฒนาเครือข่ายเกษตรกรผู้ปลูกข้าวอินทรีย์ ในจังหวัดอุดรดิษฐ์: กรณีศึกษา ตำบลวังกะพ้ออำเภอเมือง จังหวัดอุดรดิษฐ์. วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง, 5(2);116-132.
- ศูนย์ปฏิบัติการข้อมูลการตลาดสินค้าเกษตรอินทรีย์. (2556). กระทรวงพาณิชย์. ค้นเมื่อ 9 พฤษภาคม 2565 จาก <http://www.organic.moc.go.th>.
- สุกฤตา หิรัณยชวลิต. (2554). การออกแบบบรรจุภัณฑ์อาหารเกษตรอินทรีย์. วารสารวิชาการ Veridian E-Journal มหาวิทยาลัยศิลปากร, 4(2); 1-7.
- สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน. (2562). ฟันปลูกปลูกข้าวอินทรีย์ที่ตำบลบ้านแก่ง. ค้นเมื่อ 10 พฤษภาคม 2565 จาก <http://web.codi.or.th/20190630-6528/>.